

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

דפי עיון

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת בשלח

ליתו של פרעה, וטעם אומרו ולא נחם בתוספת ו' לדרך זה לרמז כי צער אחר גרם הדבר וזולת זה שעל כל פנים הגיעו קצת זכות בלונה וזה סבה שנכנסו ישראל בסכנה ברדיפתו כאמור בדבריהם ז"ל (שמות וכה פכ"א) בפסוק ולא קרב זה וגו' ובפסוק מה תצעק אלי וגו' וכמה הרפתקי דעדי עליהו. ואומרו כי אמר וגו' הוא טעם אחר וכאלו אמר וכי אמר, ותולדות מחושו הוא לצד שליחת העם שהם ערב רב כמו שרשמנו בדרך ב':

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (שם פ"כ) כי פרעה עשה לישראל לונה, ולפי זה יגיד הכתוב צער הנמשך להם מזה ואמר ויהי לשון צער לסבת שלח פרעה כי יצטרף הדבר להיות שיטל שכר פסיעותיו. וצא ולמד משכר פסיעות של אותו רשע נבוכדנצר (סנהדרין צ"ו). וכל שכר שיקצב לו ה' יהיה גורם רעה לשונאיהם של ישראל, אשר על כן נתחכף ה' ובטל מצותו ממנו ונתחכם שלא הולכים בדרך קרוב שמן הסתם לשם יצרים פרעה ללוותם ובזה בטלה מחשבתו כאלו לא לנה אותם. נמצא מי גרם שלא הלכו ישראל בדרך קרוב:

א. אור החיים.
פרק יג' פסוק יז':

אלות

1. פרשנו מרה בפירושים לסיבת השימוש בלשון: "ויהי" שהיא כאלו צער, כאן מסביר פרשנו כי הצער הוא של ישראל, איך וצ"ל מה?
2. איך הקב"ה מנחם מרעה שכר הללויה?
3. מי ארע שבני ישראל לא יכלו הכפוש הראשי?
4. מה מוסיפה האות ואו' לצנינו?
5. מה הקושי צמ: "כי אמר" ומה מצנהו?

* * *

ב. תוספת ברכה.
פרק יג' פסוק יג':

ויהי בשלח פרעה את העם (י"ג י"ו)
במ"ר כאן בזה הלשון. ויהי בשלח פרעה את העם, וכי פרעה שלחם, והלא הקב"ה הוציאם, כמו שנאמר אל מוציאם ממצרים (מאמר בלעם, פי בלק, כ"ג כ"ב) אלא אין שלוח אלא לשון לוויה, ע"כ.
ודבר פלא הוא מאין כמוהו, כי ברצותו של המדרש להוכיח, שהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים, הוא דרוש להסתייע על זה מדברי בלעם, בעוד שכל התורה כמעט (מספר שמות והלאה), כמעט בכל פרשה ופרשה, מלאה מענין זה, הן מדברי הקב"ה בעצמו והן מדברי משה, בכמה וכמה פעמים, ואחרי התורה — בספרי נביאים וכתובים, רבו מלספור.
והנה הניח המדרש את כל אלה המקורים הקדושים והנאמנים וחפש ומצא יסוד לזה את דברי בלעם, היש קץ לפלא זה.
ואני תמה מאוד על המפרשים שעברו על דברים אלה כמו בשויון נפש ורוח שוקטה.

21

בשלה

ולוא היתה ההוכחה הזאת (מודאית הוצאת ה' את ישראל ממצרים) מוסבת אל אומות העולם, שידעו ויווכחו, הי' איך שהוא באפשר לפרש, כי ברצון המדרש לסייע זה מכן אמונתם, לומר, כי גם הוא מודה בהוצאת ה' את ישראל ממצרים — אבל הן כל ענין הדרשה במדרש מוסב לנו ולנו, לישראל, כדי להבין את לשון התורה, ויהי בשלח פרעה, למה תלה הכתוב את יציאתם של ישראל בשלוח פרעה, והלא הקב"ה הוציאם, וכונת הקושיא, שהי' להפסוק לומר ויהי כאשר הוציא ה' את ישראל ממצרים, או כהלשון בתהלים (ק"ד א') (ויהי) בצאת ישראל ממצרים, אבל מה לנו ולהודאת בלעם על זה. פליאה מופלאה, אין ערוך לה.

ואמנם חשבתי ומצאתי אפשרות להסביר הדבר עפ"י המבואר בכמה מקומות במקרא ואגדות, דשם „עם“ על הרוב יונח על מין אנשים ממדרגה פחותה ונמוכה, כמו שרגילין לקרוא „המון עם“, וכמה מקומות במקרא מורים על זה, כמו בפרשה שלח (י"ג כ"ח) עו העם, ובישעיה (מ"ט א') העם ההולכים בחושך, ובירמיה (ח' ח') מדוע שובבה העם הזה, ובתהלים (צ"ה י') עם תועי לבב, ובאיוב (י"ב ב') אמנם כי אתם עם (כלומר אנשים גסים והדיוטים), ובמ"ר פרשה בלק (פרשה כ'), כל מקום שנאמר העם הוא לשון גנאי, וכן כתב רש"י בפרשה בהעלתך על הפסוק ויהי העם כמתאוננים (י"א א'), אין העם אלא רשעים, וכן רגיל הלשון לתואר אנשים גסים — עם הארץ.

ושרש שם „עם“ הוא „עמם“ ממוכן כהות וקדרות, וכמו שתרגם אונקלוס הלשון כהה הנגע (פרשת תזריע, י"ג ה') עממא נגעא, וביחזקאל (ל"א ח') ארזים לא עממוהו (לא כסוהו), ובתלמוד פסחים (כ"ז ב') גחלים עוממות, כלומר, קרובים להכבות, ומזה הלשון באיכה (ג' א') איכה יועם זהב, כלומר, יכהה, יסור נגהה, ועל כי ההמון כהה ועומם ברוח ובכשרון הדעת נקרא עם, (אם לא בלויית שם קדוש, עם ה', עם קדוש).

והנה, כידוע בכמה אגדות, דבמצרים הי' מכוונה מין „עם“ זה בשם „ערב רב“, וכמבואר בזהר פרשה תשא על הפסוק וירא העם כי בושש משה (ל"ב א') מאן אינון העם — הוא ערב רב, ומבואר במדרשים, שהיו במצרים ממין זה כאלה שלא רצו לצאת משם והוצאו בחזקה ע"י ה'. ועיין עוד מענין זה לפנינו להלן בפרשה תשא בפסוק אלה אליך ישראל (שלשון זה אמרו הערב רב לישראל) ובפסוק לך רד כי שחת עמך (ל"ב ח').

והנה אלה המודעות שבתורה ובנביאים וכתובים מענין הוצאת ה' ממצרים מוסבות רק אל בני ישראל, הם אנשים אמונים לה' ושומרי מצוה, ולכן אין שם זה כולל את הערב רב שהם ההיפך מאלה, עוזבי ה' ועוברי מצותיו. אבל בלעם בדבריו „אל מוציאם ממצרים“ מוסב על דברי בלק, שאמר, הנה עם יצא ממצרים (ר"פ בלק, כ"ב ה'), לכה נא ארה לי העם הזה (ו'), ועל זה השיב לו בלעם — הנה גם זה „העם“ שאמרת, שתבין בשם זה את הערב רב, (מדלא אמר ישראל) — גם אלה לא יצאו מעצמם, כי אם „אל מוציאם ממצרים“.

ולפי זה מתבאר, דביחס הוצאת „העם“ מוכרחת הראי' רק מבלעם, ולא מן התורה ונביאים וכתובים, דשם איירי בישראל, וכמו בתהלים (ק"ד א') בצאת ישראל ממצרים, ואחרי דכאן כתיב ויהי בשלח פרעה את העם (ולא את ישראל) שואל בצדק המדרש, וכי פרעה שלחם, כי גם את „העם“ לא שלח פרעה כי אם הקב"ה, וכהודאת בלעם עליהם.

סאלות

1. מהי קושייתו הסדולה של פרשנו וצ"ל מי הוא תמה?
2. תמה לו האויב היו מקשים, ניתן היה למצוא לכך תצנה?
3. פרשנו מצביר את הקושי ואת השאלה לכיוון הסבר תמה "צט", איך הוא פותר בכך את הקושי?
4. מהו הסברו של "צט" והאם זה תואם את השימוש בו בתנ"ך?
5. מי ולמה לא רצו לצאת ממצרים ואיך לא מוציאם?
6. איך עכשיו זה מסתדר עם ה"צט" וה"צט"?
7. היש לדעתך משמעות לכל זה מצד הפירוט הפסוק?

3/11

בשלח

ישך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק יד' פסוק ה':

יה, ה ויהפך לכב פרעה.

כדי שיגאלו... ר' אליעזר הקפר אומר, וכי לא היו בידם של ישראל ארבע מצוות שאין כל העולם כדאי בהם:— (שלא נחשדו על העריות, ולא על לשון הרע, ולא שינו את שמו, ולא שינו את לשונן...). והנה לריה"ג היא כמו שדה שפתח הלוקח בה מעיינות ועשה אותה שדה פוריה, כי לא היו מוכשרים מן צד עצמם רק בעזר ובציווי האלקי. מה שאין כן לר' אליעזר שהיו בתולדם מיושרים ומוכשרים לכל דבר טוב ומועיל, רק שחשכת גלותן האפיל זוהר לבבם ויושר מזגם ותכונתם הטוב, דומה לחפר לוקח ומצא בה אוצרות כסף וזהב, וזה ברור.

מכילתא (בשלח פרשה א): ר' יוסי הגלילי אומר, משל (למה הדבר דומה, לאדם שנפלה לו בית כור בירושה, ומכרה בדבר מועט) הלך הלוקח ופתח בה מעינות (ונטע בה גנות ופרדסים, והתחיל המוכר ליחנק על שנתן ירושתו בדבר מועט, כך נעשה למצרים ששלחו ולא ידעו מה שלחו, עליהם מפורש בקבלה שיר השירים ד, יד: שלחך פרדס רמונים). רשב"י אומר, משל (למה הדבר דומה, לאחד שנפל לו פלטריות במדינת הים בירושה ומכרה בדבר מועט), והלך הלוקח וחפרה, ומצא בה אוצרות כסף (ואצרות זהב ואבנים טובות ומרגליות, התחיל המוכר ליחנק. כך עשו מצרים ששלחו ולא ידעו מה שלחו דכתיב "מה זאת עשינו" וגו'). פליגי במה דפליגי בפרשת בא פרשה ה': שר' מתיא בן חרש אומר, (מפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד ימים, "ואעבור עליך ואראך והגה עתך עת דודים"), הגיע (שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם) שיגאל את בניו, ולא היה בידם (מצוות שתיעסקו בהם כדי שיגאלו, "שדיך גכוננו ושערך צמח ואת ערום ועריה" — מכל המצוות), נתן להם (הקב"ה שתי מצוות:—) דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם

(יד, ה) 1. בזה כיוון רבינו לעיקר דברי בעל מרכבת המשנה בפירוש המכילתא, וזה לשונו: כוונת רבי יוסי הגלילי שמדמה לה לבית כור לשטתו לא היה לישראל זכות עצמן להגאל כטענות המלאכים: "הללו עובדי עבודה זרה וכו'", אלא שאח"כ נתעלו כשיצאו ממצרים. ושיטת רשב"י שאף במצרים היה בהם זכות עצמן, וזכות עצמן נגאלו כמבואר במדרש חזית (גם שם בהמשך דברי המכילתא בא פרשה ה) "גן נעול". לכן מדמה לפלטרין שנמצא בהם אוצרות כסף, שהאוצרות הנ"ל היו בפלטרין בהיותה עדיין ביד המוכר.

אילן

1. האם ומה קשה כפ"ל בפסוקנו המצריק ביאור?
2. התוכל לנתח את שני המשפטים של ר' יוסי הגלילי ושל רשב"י ולבחון מה ההבדל היסודי ביניהם?
3. אינה מהם משבח יותר את ישראל?
4. מהי תמיהתו של ר' אליעזר הקפר וצ"ל מה הוא מסתמק?
5. ה"משק חכמה" כאן מסיים בהסבירו כי: "חשכת הגלילות..." וכו' התוכל לעצור מה סיבת הדעתו זו?

* * *

ד. קדושת לוי.

פרק יד' פסוק ט': ויסע מלאך האלטים סולך לפני מחנה ישראל ויעמוד מאחריהם וידוע דסמלאכים הם יוסר גבוים מישראל מחמת קדושתם, אפ"ש כששם יחנך מראש אסנחו לפני ישראל ואוכב את ישראל אז ישראל הם למעלה מכל מלאכי מעלה וכנס בעת קריעת ים סוף כראש סקצ"ה אסנחו לישראל וכו' ישראל למעלה מכולן וכו' ויסע מלאך האלטים סולך לפני מחנה ישראל ויעמוד מאחריהם פירוש שהמלאכים סולכים לפני מחנה ישראל שסם למעלה ממדרגת ישראל אז בקריעת ים סוף עמדו אחר מדרגת ישראל שישאל סיו למעלה מן המלאכים ששםם יחנך כראש לסם אסנחו.

אילן

1. לכאורה מה הקושי המצריק ביאור?
2. פרשנו קופצ כאן צמדה עקרונית איחס שבין מלאכים לפני ישראל, למה זה נחוץ?
3. למרות זאת הוא אומר שכאן נשתנה הדבר, איך ולמה?

* * *